

Faaydaalee Tawhiida-Kutaa 2

Description

4ffaa- Ganda lamaanitti tasgabbii fi qajeelfama argachuu

Sababni guddaan namni jirenya keessatti tasgabbii dhabuuf, wantoonni wal faallessanii fi wal diigan qalbii isaa keessatti yommuu uumamaniidha. Uumamni qulqulluun namni irratti uumame tawhiida (Rabbiin tokkichoomsu)dha. Wanti tawhiida faallessu qalbii keessa yoo seene, namni tasgabbii dhaba. Faallaan tawhiida inni guddaan shirkiidha. Namni shirkii yommuu dalaguu (Rabbiin waliin waan biraan gabbaruu) keessa isaatti tasgabbii fi gadi dhaabbanna hin qabu. Garuu yommuu shirkii qalbii isaa keessaa baasee Rabbiin qofa gabbaru, tasgabbii argata. Dhugaa kana Qur'aanni akkana jechuun ifa baasa:

الَّذِينَ ءَامَنُوا وَلَمْ يَلِسُو أَيْمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ

۸۲

“Isaannan amananii, iimaanaa isaanii zulmiin walitti hin makin isaaniif tasgabbiitu jira. Isaanis qajeelfamoodha.” (Suuraa Al-An'aam, Ayah 82)

Zulmiin (miidhaan) guddaan shirkiidha. Qalbiin yoo shirkiin xuroofte, hanga badii kana irraa qulqulloftutti tasgabbii fi qajeelfama argachuu hin dandeessu. Garuu faallaa kanaa, namni shirkii irraa qulqulla'un yoo tawhiida qabate, jirenya keessatti tasgabbii argata. Wanta badaa fi gaarii addaan baafachuun kan isa fayyadu ni hojjata, kan isa miidhu immoo ni dhiisa. Haala kanaan namoota qajeelfaman keessaa ta'a. Hundemaa, qajeelfamu jechuun haqa beekanii hordofuu fi soba beekanii irraa fagaachudha.

5ffaa- Rabbiin irraa eeggumsaa fi gargaarsa argachu

Namni jirenyi tana keessatti rakkolee fi qormaata adda addaatin kan marfameedha. Yeroo hundaa rakkoo keessaa bahuuf gargaarsa isa barbaachisa. Akkasumas, wanta badaa irraa eeggamuuf eeggumsa isa barbaachisa. Gargaarsi fi eeggumsi kuni kan addaan hin cinne ta'uu qaba. Dhugumatti, gargaarsa fi eeggumsa addaan hin cinnee namaaf gochuu kan danda'u Rabbi Tokkicha. Sababni isaas, Inni waan hundaa irratti danda'aa fi yeroo hunda Jiraataadha. Eeggumsaa fi gargaarsa Rabbii olta'aa waan hundaa irratti Danda'aa ta'e irraa argachuuf tawhiinni ni barbaachisa. Rabbiin namoota amananii fi Isa tokkichoomsan akka gargaaru akkana jechuun waadaa gale:

﴿اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ ءَامَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلْمَاتِ إِلَى النُّورِ﴾

“Rabbiin waliyyi warra amananiiti. Dukkana baay'ee keessaa gara ifaatti isaan baasa.” Suuratu Al-

Baqarah 2:257

Asitti waliyyin kan gargaaru, eegu fi qajeelchudha. Rabbiin subhaanahu wa ta'aala warroota amanan ni gargaara, ni eega, ni qajeelcha. Dukkana kufrii, badii fi shirkii keessaa gara ifa iimaanaa, beekumsaa fi qajeelinaatti baasa. Dhugumatti kuni eggumsaa fi gargaarsa guddaadha. Namni dukkana keessaa ifatti yoo bahe rakkoleen hangana hin jedhamne irraa deemu.

Ammas Rabbiin subhaanahu wa ta'aalaa ni jedha:

﴿إِنَّ اللَّهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ حَوَانٍ كَفُورٍ﴾

“Dhugumatti, Rabbiin isaan amanan irraa ni ittisa. Dhugumatti nama akkaan gantuu, kafaraa ta'e Rabbiin hin jaallatu.” Suuratu Al-Hajj 22:38

Kuni beeksisa, gammachisaa fi waadaa Rabbiin irraa warra amananiif ta'eedha. Rabbiin wanta jibbamaa fi sharrii hunda isaan irraa ittisa. Sababa iimaana isaaniitiin sharrii kufrii, sharrii waswasaa sheyxaanaa, sharrii nafsee isaanii fi badii hojii isaanii isaan irraa ittisa. Yommuu wanti jibbamaan isaanitti bu'u, ulfaatinna isaa isaaniif salphisa. Namni amane kamu hamma iimaana isaa irratti hundaa'e ittisaa fi eggumsa kana ni argata. Namni iimaanni isaa xiqqa ta'e, akkasuma ittisaa fi eggumsi inni argatu xiqqaadha. Namni iimaanni isaa cimaa ta'e immoo ittisaa fi eggumsi inni argatu akkasuma guddaadha.

Seenaa keessatti Rabbiin subhaanahau wa ta'aalaa waadaa kana namoota amananiif guutee jira. Mee kanniin keessaa tokko haa ilaallu. Suuratu Al-Kahf yommuu qaraanuu seenaa dargaggoota godatti dheessanii ni arganna. Sababa iimaanaa fi tawhiida isaaniitiin eggumsaa fi ittisni haala ajaa'ibaatin isaaniif godhame.

﴿خَسِبْتَ أَنَّ أَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمَ كَانُوا مِنْ ءَايَتِنَا عَجَّابًا ⑨ إِذْ أَوَى الْفِتْيَةُ إِلَى فَقَالُوا رَبُّنَا مَنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيْئُ لَنَا مِنْ أُمْرِنَا رَشَدًا ⑩ فَضَرَبْنَا عَلَى ءَاذَانِهِمْ كَهْفَ سِينَ عَدَدًا ⑪ ثُمَّ بَعَثْنَاهُمْ لِنَعْلَمَ أَيُّ الْحَزَبَيْنِ أَحْصَنَ لِمَا لَيْثُوا أَمْدَادًا ⑫﴾

(9)-Sila [seenaa] warra holqaa fi gabatee mallattoolee Keenya irraa dinqisiisaa ta'uu yaaddee?

(10)-Yeroo dargaggooni gara holqaa galanii “Yaa Gooftaa keenya! Si biraah rahmata nuuf kenni, dhimma keenya irraas karaa qajeelaa nuuf mijeessi.” jedhan, [waan ta'ee yaadadhu].(11)

Holqa keessatti waggoota lakkaa'amaniif gurra isaanii irratti [hirriba] darbine. (12)-Ergasii Nuti, gareewwan lamaan keessaa kamtu dheerinna yeroo isaan turanii caalatti akka lakkaa'u beekuf (ifatti baasuf) isaan dammaqsine.”

Holqa jechuun goda bal'aa gaara keessa jiruudha. Gabatee jechuun immoo saleedaa maqaa fi seenaan isaanii irratti barreefameedha. Dargaggooni kunnii ummataa fi mootii zaalimaa jalaa dheessun yommuu

gara godaa seenan, “yaa Rabbii rahmata ittiin gadi nu dhaabdu, sharrii irraa ittiin nu eegdu fi keeyra ittiin nu qunnamssiistu nuuf kensi. Sababa gara qajeellinnaatti nu geessu hunda nuuf laaffisi; dhimma amantii fi addunyaa keenyaa nuuf fooyyessi.” Jechuun Rabbii isaanii kadhatan. Fitnaa irraa dheessu fi dhimma isaanii akka laaffisuuf Rabbiin kadhachuu walitti qindeessan. Mataa ofiitii fi uumamtoota irratti hin hirkanne. Kanaafi, Rabbiin subhaanahu wa ta’alaaa du’ayi isaanii ni qeebale. Wanta isaan gonkumaa hin yaanne isaaniif godhe. Ni jedhe, “**Holqa keessatti waggoota lakkaa’amaniiif gurra isaanii irratti [hirriba] dARBINE.**” Kana jechuun wagga dhibba sadii fi sagaliif (309)f ni raffisne. Hirribni asitti dubbatame jeequmsaa fi sodaa irraa isaan eega. Akkasumas, ummata isaanii irraa isaan eegun mallattoo ta’uu.

﴿نَحْنُ نَقْصٌ عَلَيْكَ بَاهِمْ بِالْحَقِّ إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ مَّأْمُوْلًا بِرَبِّهِمْ وَزَدَنَهُمْ هُدًى وَرَبَّطْنَا عَلَىٰهُمْ إِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ الْسَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَنْ نَدْعُوا مِنْ دُونِهِ إِنَّهُ لَقَدْ قُلْنَا إِذَا شَطَطَّا لَدَنْ قَوْمَنَا أَخْذَدُوا مِنْ دُونِهِ إِنَّهُ لَوْلَا يَأْتُوكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ بَيْنَ يَدَيْهِمْ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ أَفْرَى عَلَى اللَّهِ بِإِيمَانِهِ وَإِذْ أَغْزَلْتُمُوهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهُ فَأَوْلَىٰ إِلَى الْكَهْفِ يَنْشُرْ لَكُمْ رَبِّكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ وَيُهِنَّ لَكُمْ أَمْرِكُمْ مِرْفَقًا .﴾

(13)-Nuti oduu isaanii dhugaan siif odeessina. Dhugumatti isaan dargaggoota Gooftaa isaaniitti amananii fi Nutis qajeelfama isaaniif daballeedha. (14)-Ammas, yeroo isaan dhaabbatanii “Gooftaan keenya Gooftaa samii fi dachiiti. Nuti isa malee gabbaramaa biraan hin waammannu. Yoo kana raawwanne, dhugumatti haasa'a daangaa darbe dubbannee jirra.” jedhan, qalbii isaanii ni jabeessine. (15)- “Ummanni keenya kuni Isaa (Rabbii) gadiitti gabbaramoota biraan taasifatanii jiru. Maaliif ragaa ifa ta’e isaan irratti hin finnee? Nama Rabbiin irratti soba uume caalaa namni miidhaa hojjate eenyuu?” (16) [Dargaggooni waliin ni jedhan], “Yeroo isaanii fi wantoota isaan Rabbiin alatti gabbaran irraa fagaattan, gara holqaa galaa. Gooftaan keessan rahmata Isaa irraa isiniif ni bal’isa; dhimmi keessan irraas laafinna isiniif ni qopheessa.”

Amma haqaan waa’ee dargaggoota kanaa siif ibsina. Dargagooni kuni ummata isaanii irraa adda bahuun Rabbi Tokkicha shariika hin qabnetti amanan. Rabbiinis iimaanaa isaaniitiif isaan galateefachuun qajeelfama isaaniif ni dabale. Kana jechuun jalqaba irraa ka’ee sababa isaan gara iimaanaa qajeelaniif Rabbiinis qajeelfama isaaniif dabale. Qajeelfama jechuun beekumsa nama fayyadu qabaachu fi hojji gaggaarii hojjachuudha. Akkuma Rabbiin jedhe, “**Rabbit warroota qajeelan qajeelfama ni dabalaaf.**” (suuratu Mariyam 76).

Ummanni dargaggoota kanaa Rabbitin ala taabotaa fi sanama gabbaraa turan. Dargagooni kunniin gabbarriin (ibaadan) Rabbitif malee eenyufillee gonkumaa hin ta’u jedhan. Sababni isaas, “Gooftaan keenya taabotaa fi sanama osoo hin ta’in Gooftaa samii fi dachii uumeda. Gooftaan keenya Rabbitin erga ta’e Isaan ala wanta nu hin fayyannee fi hin miine gonkuma hin kadhannu, hin gabbaru. Yoo Rabbitin ala wanta biraan gabbarre (waaqefanne), karaa qajeelaa fi haqaa irraa garmalee dabnee jirra.” Dargaggooni kunniin tawhiida ar-rububiyyah fi tawhiida al-uluhiiyyah mirkaneessuu walitti qindeessan. Namni tawhiida ar-rububiyyah mirkaneesse tawhiida al-uluhiiyyah mirkaneessun isarratti

dirqama. Kana jechuun Kan wanta hundaa uumee Rabbiin qofa ta'u erga beekee fi mirkanesse, Isa qofa gabbaru qaba. Dargaggooni kunniin yommuu tawhiidaaf dhaabbatan Rabbiin akka obsa qabaatanii fi gadi dhaabbatan isaan taasise. Qalbii isaanii ni tasgabbeesse. Kuni tola Rabbiin isaaniif ooledha. Haaluma kanaan, namni tawhiida qabatee fi namoota tawhiidatti waamu, obsa, gadi dhaabbanaa fi tasgabbii argata.

Uummanni isaanii Rabbiin dhiisanii yommuu taabotaa fi sanama gabbaran, isaanirratti jibbuu fi dallanuun, “**Maaliif ragaa ifa ta'e isaan irratti hin finnee**” jedhan. Kana jechuun wanta gabbaran kana irratti maaliif ragaa hin finnee? Dhugumatti wanti gabbaran soba waan ta'eef ragaa wayitu fidu hin danda'an. Kanaafii itti aanse ni jedha, “**Nama Rabbiin irratti soba uume caalaa namni miidhaa hojjate eenyuu?**” Nama Rabbii isa uumee fi qananiisu dhiisee wanta isa hin fayyannee fi hin miine gabbaru (waaqefatu) caalaa namni miidhaa hojjate eenyu? Nama Rabbiin dhiise Iyyasuusin (aleyh salaam) waaqefatu caalaa namni zaalimni (miidha raawwatu) jiraa? Nama Gooftaa samii fi ardi uume dhiisee nama du'ee fi taabota kadhatu caalaa namni miidhaa raawwatu jiraa? Dhugumatti namoonni kunniin namoota zulmii (miidhaa) guddaa hojjataniidha. “**Inna shirka lazulmun aziim**” (Dhugumatti shirkii zulmii (miidhaa) guddaadha.) Rabbiin ala wanta biraa gabbaruun (waaqefachuun) zulmii (miidhaa) hundarra caaludha. Namni Rabbiin ala wanta biraa osoo gabbaru yoo du'e Inni gonkumaa isaaf hin araaramu, manni isaa ibidda. (ilaali suuratu An-Nisaa 4:48,116, al-maa'ida 5:72). Qur'aanni itti fufuun waa'ee dargaggoota nuuf hima:

وَتَرَى الْشَّمْسَ إِذَا طَلَعَتْ تَزَوَّرُ عَنْ كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَإِذَا غَرَبَتْ
رِضُّهُمْ ذَاتَ الشِّمَالِ وَهُمْ فِي فَجُوَّةٍ مِّنْهُ ذَلِكَ مِنْ عَائِدَتِ اللَّهِ مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ
لَهُتَدِ وَمَنْ يُضْلِلُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُّرْشِدًا ﴿١٧﴾ وَتَحَسَّبُهُمْ أَيْقَاظًا وَهُمْ رُقُودٌ
قَلْبُهُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ وَكُلُّهُمْ بَسِطُ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيدِ لَوِ اَطَّلَعْتَ
لَيْهِمْ لَوْلَيْتَ مِنْهُمْ فِرَارًا وَلَمْلِثْتَ مِنْهُمْ رُعْبًا ﴿١٨﴾

(17)- [Ati osoo achi jiraatte], aduun yeroo baatu goda isaanii irraa gara mirgaatti tan dabdu taate argita. Yeroo dhiitus, isaan [walakkaa holqaa keessa] iddo bal'aa osoo ciisanuu, gara bitaatti isaan dhiifti. Kuni mallattoolee Rabbii irraayyi. Nama Rabbiin qajeelche, inni qajeelfamaadha. Nama Inni jallise immoo gargaaraa isa qajeelchu isaaf hin argitu. (18)-Isaan rafanii osoo jiranu kan dammaqan isaan seeta. Mirgaa fi bitaatti isaan garagaggalchana. Sareen isaaniis dhundhumaa isaa lamaan moggaa [holqaatti] diriirsa. Odoo isaan argitee, silaa baqannaan isaan irraa garagalta; isaan irraas sodaan guuttamtaa turte.” Suuratu Al-Kahf 18:9-18

” Isaan rafanii osoo jiranu kan dammaqan isaan seeta.” kana jechuun osoo isaan rafanii jiranuu osoo ilalte, waan hin rafne sitti fakkaata. Mufasiroonni akka jedhanitti “Ijji isaanii tan banamteedha.” Yeroo

dheeraaf waan rafaniif akka hin bannee fi ballaa hin taaneef Rabbiin subhaanahu wa ta'aalaa ija isaanii banaa taasise. Namni isaan ilaalu waan rafan isatti hin fakkaatu. ” **Mirgaa fi bitaatti isaan garagaggalchina.** ” Kunis qaama isaanii eegufi. Sababni isaas, dachiin uumama ishiitit wanta ishiitti maxxane ni nyaatti. Murtii Rabbii irraa cinaacha isaanii irratti bitaa mirga garagaggalchuudha. Akka dachiin isaan hin nyaanneef mirga irraa gara bitaatti, bitaa irraa gara mirgaatti isaan garagalcha. Sareenis dhundhumaa (harka) isaa diriirse balbala ykn moggaa goda isaanii irra ciisa.

Rabbitiin subhaanahu wa ta'aalaa qaama isaanii dachii irraa dirra isaanii gagaggaralchuun akka eegee fi namoota irraa immoo sodaan akka eege ni beeksisa. “**Oodo Isaan argitee, silaa baqannaan isaan irraa garagalta; isaan irraas sodaan guuttamtaa turte.**” hima kana ilaachise Ibn Kasiir ni jedha: Kana jechuun Rabbitiin subhaanahu wa ta'aalaa isaan irratti sodaatama darbe (akka sodaataman isaan taasise). Isaan sodaataman waan uwuwifamaniif namni isaan arge ni sodaata. Namoonni akka isaan sodaatan taasisuun eenyullee akka itti hin dhiyaanee fi harkaan isaan hin tuqne [isaan eega]...” Gabaabumatti, namni dargaggoota rafan kanniin osoo argee irraa garagalee baqata, qalbiin isaa sodaan guuttamti. Sababa Rabbitiin dargaggoota kanniin akka namoonni sodaatan taasiseef. Wagga 309 hunda eenyullee akka isaan bira hin geenye eege. Hayyooni (aalimoonni) ni jedhan: “Dhugaan namni Rabbitiin sodaate, wanti hundu isa sodaata.”

Keeyyatota (Aayaata) armaan olii keessaa barnoota baay'ee cuunfu dandeenya:

1ffaa-Yommuu dargaggoonni kunniin Gooftaan keenya Gooftaa samii fi dachii uume. Isa malee wanta biraan hin gabbarru jedhanii tawhiida qabatan, Rabbitiin qalbii isaanii ni jabeesse. Obsa akka qabaatanii fi tawhiida irratti akka gadi dhaabbatan isaan taasise. Qajeelinna irratti qajeelinna dabaleef. Haaluma kanaan namni tawhiida yoo qabate, qajeelinni, obsi, gadi dhaabbanaan (istiqamaan) ni dabalamaaif.

2ffaa-Namni amantii isaatiin fitnaa akka kufrii, badii fi kkf irraa dheesee, Rabbitiin rahmata Isaa issaaf ni bal'isa, dhimma addunyaa fi Aakhirah ni laaffisaaf. Dargaggoonni kunniin “ummanni keenya gara kufrii fi badiitti nu deebisuu danda'an” jechuun yommuu amantii isaanitiin gara godaa dheessan, Rabbitiin dhimma isaanii ni laaffiseef. Sodaan fi jeequmsa irraa akka tasgabbaa'aniif waggoota baay'eef akka rafan taasise. Waggoota kana hunda yommuu rafan kunuunsa fi eeggumsa guddaa godheef. Aduun akka isaan hin gubne yommuu baatu gara mirgaatti dabdi, yommuu dhiitus gara bitaatti isaan dhiisun lixxi. Dhugumatti kuni **mallatoolee Rabbii irraayi**. Kana jechuun mallattoo Dandeetti Rabbii fi isaaniif rahmata gochuu, du'aayi isaanii qeebaluu fi isaan qajeelchu agarsiisudha. Kanaafakkana jedhe, “**Nama Rabbitiin qajeelche, inni qajeelfamaadha...**” Kana jechuun ummata isaanii keessaa dargaggoota kanniin gara qajeelinnaatti kan qajeelche Isa. Dhugumatti, nama Rabbitiin qajeelche, inni qajeele. Nama Rabbitiin jallinna keessatti dhiise immoo eenyullee isa hin qajeelchu. Kanaafu, namni yeroo hundaa qajeelinna Rabbitiin irraa barbaadu qaba. Sababni isaas, karaan qajeelinna itti argatan Rabbitiin irraa malee karaan biraan hin jiru. Rabbitiin subhaanahu wa ta'aalaa faaydaa addunyaa fi Aakhiraatiif kan namoota qajeelchudha.

3ffaa-Rabbitiin subhaanahu wa ta'aalaa hirriba isaan irratti buusun dargaggoota Isatti amananii fi Isa tokkichoomsan kanniin eege. Hirribni isaaniif boqonnaa, tasgabbii fi nageenya ta'e. Dhugumatti, namoonni Rabbitiif bulan halkan hirriba gaarii rafu. Garmalee jeeqamun hirriba hin dhaban.

Kanaafu, seenaa kana irraa akkuma arginutti tawhiinni Rabbitiin irraa eeggumsa, gargaarsa, qajeelchaa fi

tasgabbii akka argatan nama taasisa. Namni Rabbiin tokkichoombse, Rabbiinis dhimma addunyaa fi Aakhira ni laaffisaaf. Gara daandii qajeelaatti ni qajeelcha. Rakkoo cimaa fi badii irraa isa eega. Kanaafu, namni kana hunda barbaadu Rabbii guddaa haa Tokkichoomsu, Isaaf haa ajajamu, akka dargaggoota kanniinitti wanta inni gonkumaa hin yaanne argataati.

Kitaabban wabii:

Tafsiira Sa'diyy-fuulota 548-589, 630, Tafsiir ibn Kasiir- jiildi-5, fuula 144

Date Created

June 26, 2019

Author

admin